

سخن سردبیر

بسان هر شماره از فصلنامه قند پارسی باید مقدمه‌ای را به نام سخن سردبیر برای خوانندگان فرزانه قلمی کنم. چند شماره اخیر قند پارسی به پیش‌کسوتان و پاسداران زبان و ادبیات فارسی در هند اختصاص داده شد، اما در این شماره تصمیم گرفتیم از وضعیت زبان و ادبیات فارسی در اقالیم گوناگون هند یاد کنیم.

تاریخ بیانگر این واقعیت است که حکومت‌ها همواره در بالندگی و شکوفایی علم و ادب نقش مهمی داشته‌اند و در سایه توجهات آنان فرزنانگان، اندیشمندان و ادبای بزرگ ظهور کرده‌اند. آغاز نفوذ فرهنگ ایرانی و زبان فارسی در ناحیه دکن به دوران بهمنی‌ها برمی‌گردد و دنباله آن را می‌توان در دوران عادلشاهیان، قطب‌شاهیان، نظام‌شاهیان، و آصف‌شاهیان که تا اندکی پس از استقلال هندوستان در خودمختاری بسر می‌بردند دید؛ دورانی که اوج گستردگی علم و ادب و فرهنگ ایرانی در سرزمین هندوستان بوده است.

خاندان بهمنی، یکی از مهم‌ترین سلسله‌های حاکم در دکن بود که حدود ۱۹۰ سال بر بیشتر مناطق دکن فرمانروایی کردند. آنها با علاقه فراوانی که به فرهنگ ایرانی و زبان فارسی داشتند، در توسعه آن کوشیدند. در این دوره شاعر بزرگی چون عصامی ظهور کرد که به فردوسی هند و اثر منظومش «فتوح السلاطین» به شاهنامه دکن شهرت دارد. پس از فروپاشی حکومت بهمنی‌ها، حکومت‌های مستقل عادلشاهیان، قطب‌شاهیان، نظام‌شاهیان و چند سلسله دیگر تشکیل شد که هر یک به نوبه خود نقش مهمی در حفظ و گسترش زبان فارسی ایفا کردند.

عادلشاهیان بیجاپور که از اواخر قرن نهم تا اوایل قرن یازدهم هجری بر بخش‌هایی از دکن حکومت کردند، پذیرای شاعران و ادیبان ایرانی بودند و بسیاری از سلاطین این

سلسله، خود به زبان فارسی شعر می‌سرودند. مشهورترین پادشاه این سلسله ابراهیم عادل شاه ثانی بود که در موسیقی و هنر مهارت خاصی داشت و کتاب «نورس» وی از شهرت فراوانی برخوردار است. ظهوری ترشیزی، شاعر مشهور این دوره، تحت حمایت وی «سه نثر ظهوری» را نگاشت.

حکومت محلی دیگری که در اوایل قرن دهم هجری قمری در این منطقه شکل گرفت و حدود ۲۰۰ سال دوام داشت، سلسله قطب‌شاهیان بود. اکثر پادشاهان این سلسله، اهل شعر و ادب بودند و علمای اسلامی، شعرا و اهل ادب در دربار آنان، جایگاه ویژه‌ای داشتند. معروف‌ترین فرمانروای این سلسله، محمد قلی قطب شاه پنجم بود که دوران وی اوج بالندگی سلسله قطب‌شاهیان به شمار می‌رود. همو بود که شهر فعلی حیدرآباد را بنا نهاد. وی در دوران حکومت خود به ترویج زبان فارسی در منطقه دکن اهتمام ورزید و خود به زبان فارسی شعر می‌گفت. همین موضوع موجب شد که شهر حیدرآباد، به عنوان مرکز فرهنگی اسلامی در جنوب هند، دارای بزرگ‌ترین کتابخانه‌های کتب خطی فارسی و عربی گردد؛ به طوری که حتی امروز پس از گذشت چند قرن، ده‌ها کتابخانه کتب خطی و صدها هزار کتاب مرجع و دست‌نوشته در این شهر وجود دارد که همچنان محققان سراسر جهان را به حیدرآباد، محتاج می‌نماید.

در سال ۱۱۳۶ هجری دودمان آصفیه که بزرگ‌ترین مروج شعر و ادب فارسی در هند بودند، در حیدرآباد دکن بر روی کار آمدند. حکمرانان این سلسله با عنوان نظام مخفف نظام‌الملک تا ۱۳۲۷ هجری حکومت کردند. زبان دربار آنها نیز فارسی بود و خدمات ارزنده‌ای به ادبیات فارسی ارایه کردند و دانشگاه عثمانیه را که مهم‌ترین مرکز تعلیم زبان فارسی در هندوستان است، تأسیس نمودند. تألیف فرهنگ فارسی نظام و تأسیس کتابخانه خطی فارسی نیز از آثار مهم ایشان به شمار می‌رود.

با توجه به تأثیر انکار ناپذیر حکومت‌های گوناگون دکن بر زبان و ادب فارسی، این شماره از فصلنامه قند پارسی به این موضوع اختصاص داده شد تا مجموعه‌ای از مقالات در اختیار پژوهشگران و علاقمندان به این زبان فاخر قرار گیرد.

علی فولادی

رایزن فرهنگی و سرپرست مرکز تحقیقات فارسی